

“Fer negoci fent el bé”

Parlament d’Ester Oliveras, professora associada del Departament d’Economia i Empresa i delegada del rector per a la sostenibilitat

19 de desembre de 2019, acte de lliurament dels Premis Extraordinaris de Fi d’Estudis

Benvolgudes premiades, benvolguts premiats, familiars i acompanyants. Autoritats acadèmiques. Avui és un dia de celebració per un esforç realitzat durant un període llarg de la vostra vida o bé per haver elaborat un treball excel·lent sobre temàtiques que tenen un impacte social.

L’elecció del grau que vàreu estudiar, potser va ser feta amb molta consciència, madurada a partir d’una vocació innata, que va anar cristal·litzant fins a la Universitat. O bé, al contrari, pot haver estat la conseqüència de casualitats i trobades, que us van portar fins als vostres estudis. La meua experiència com a tutora em demostra que el segon cas sovinteja més que el primer i m’agradaria aprofitar l’ocasió per treure ferro a l’elecció de grau, no perquè no sigui important, sinó perquè és només un pas més en el desenvolupament de la vostra vida personal i professional.

Permeteu-me fer una breu referència als inicis de la meua trajectòria acadèmica, que va tenir una bona dosis de serendipitat. De manera fortuïta, vaig acabar estudiant un doctorat al Regne Unit sobre la història de la regulació comptable a Espanya. El projecte estava força delimitat i tenia un finançament generós gràcies a la tasca del meu director de tesi, en John Blake, que era un amant del vi i el menjar espanyol i va buscar un projecte que li permetés compartir la passió per la recerca i el bon viure. En John Blake era un historiador, doctorat per Oxford, que va trobar el seu progrés acadèmic virant cap a la història de la comptabilitat. Aquest projecte i jo ens vam acabar trobant. Després de fer el darrer any dels meus estudis al Regne Unit, un doctorat becat durant tres anys, que em permetia viatjar sovint a casa, em va semblar que era una oportunitat que no podia deixar escapar, encara que mai no m’havia plantejat la comptabilitat com una vocació. I ben aviat, em vaig adonar que la comptabilitat no compta tot el que ha de comptar.

Parlant de comptabilitat, en les meves assignatures explico que els ingressos menys les despeses ens donen el benefici que obté l’empresa. Si una organització té més despeses que ingressos durant diversos anys consecutius farà fallida.

Per tant, tenir unes finances sanejades és una part imprescindible. Però juntament amb aquest benefici, cal valorar quines altres conseqüències està tenint l’activitat empresarial. Algunes de les preguntes que s’han de formular les empreses podrien ser: estic pagant salaris dignes? Estic promocionant i contractant de manera justa i no discriminatòria? Contribueixo a mantenir el medi ambient o l’estic deteriorant?

Aquesta reflexió que moltes empreses ja s’estan fent a nivell organitzatiu, van acompanyades de dades agregades a nivell mundial i que ens parlen de dues tendències que són externalitats negatives derivades de l’activitat empresarial: la desigualtat i el canvi climàtic.

Segons un informe publicat per Oxfam, durant l'any 2018 la fortuna dels multimilionaris va augmentar en un 12%, això són 2.500 milions de dòlars cada dia. Les empreses són cada vegada més grans, gràcies a la globalització i al desenvolupament de tecnologies de la informació. Les empreses grans actuen com pols magnètics que arrossegueu i atrauen altres petites empreses i persones consumidores. De manera que es genera com una espiral ascendent de la riquesa cap a unes poques mans.

Fins no fa gaire la redistribució de la riquesa generada per les empreses es feia a través d'una fiscalitat eficient. Aquest camí s'ha complicat molt. Això és la conseqüència de que les darreres dècades s'ha treballat molt intensivament per una globalització productiva i comercial, però això no ha anat acompanyat d'una governança global. La globalització ha aportat molta riquesa, però no s'ha aclarit com s'ha de repartir aquesta riquesa.

Si imaginem el terreny de joc de la fiscalitat internacional, ens podem imaginar dos bàndols. D'una banda, les grans empreses, algunes amb el mateix pes que alguns països i, de l'altra banda: els països.

En el primer bàndol, les gran empreses tenen departaments molt ben dotats que s'ocupen d'elaborar una enginyeria fiscal complexa i internacional amb un objectiu clar: pagar els mínims impostos possibles.

En el segon bàndol, els països, que no tenen una estratègia tan clara. I es fan trampes entre ells. Alguns d'ells baixen els impostos, convertint-se en paradisos fiscals i ajudant a l'objectiu del primer bàndol. Amb això s'han adonat que Amazon, per posar un exemple, només tributa una quarta part dels beneficis generats a la Unió Europea. És a dir, que està pagant quatre vegades menys taxes que una empresa local que no pot fer aquesta enginyeria fiscal.

Per resoldre aquests temes, la Unió Europea té dues iniciatives:

- La primera és la publicació d'una "llista negra" on hi apareixen els països que tenen males pràctiques fiscals. Però, és clar, alguns no volen quedar retratats i cada any es produeixen dures negociacions per no aparèixer en aquesta llista.
- La segona, el disseny de la nova taxa GAFA fa referència al nom de les quatre grans empreses tecnològiques: Google, Amazon, Facebook i Apple. Veurem si els surt bé.

Evidentment, la desigualtat va molt més enllà de la fiscalitat a la Unió Europea, però aquest és un dels aspectes que volia posar de relleu.

Passem ara a la segona externalitat negativa de l'activitat empresarial: el canvi climàtic.

Crec que no hi ha millor evidència de l'atzucac entorn al canvi climàtic que els acords descafeïnats adoptats a la 25a. edició de la Conferència del Canvi Climàtic celebrada la setmana passada a Madrid. La terra no té temps suficient per recuperar els recursos naturals que consumim. El "Dia de Sobrecapacitat de la Terra" és el moment de l'any en que els humans ja hem consumit els recursos naturals que la terra es capaç de generar en un any. Parlem d'aspectes com el peix i la carn que mengem o l'aigua que consumim... Si estiguéssim als anys 70, el Dia de la Sobrecapacitat podria ser un dia com avui, 19 de desembre, coincidint

gairebé amb finals d'any. En canvi, 50 anys més tard, el 2019, a finals de juliol ja havíem superat aquest llindar.

El creixement econòmic actual està basat en un consum excessiu de productes i serveis que fan un ús intensiu de la construcció, el petroli i el gas, esgotant la terra i generant gasos hivernacle que tenen un impacte en l'escalfament global. I el problema és que la creació d'un sistema alternatiu que generi creixement econòmic sense esgotar els recursos naturals avança molt a poc a poc.

Ara que potser ja us he desanimat. Anem a veure quines són les llavors que s'han plantat i les iniciatives que estan germinant arreu del món per fer aquest canvi.

Que la comptabilitat no compta tot el que ha de comptar, ja fa molt temps que se sap. Durant els darrers anys, acadèmics i organitzacions han desenvolupat diferents eines per mesurar l'impacte empresarial d'una manera més global. Algunes empreses estan calculant un triple resultat: l'econòmic, el mediambiental i el social. Altres estan calculant el seu valor social, intentant trobar una xifra en euros que reculli tots els aspectes positius i negatius, directes i indirectes, de la seva activitat. Uns altres creen un Balanç del Bé Comú. Els models són diversos i les empreses que volen, de manera voluntària, poden adoptar-ne algun i començar a obrir la mirada més enllà del resultat financer.

En canvi, les empreses grans, aquelles que cotitzen en mercats financers, des de l'any passat ja estan obligades a aportar informació quantitativa i qualitativa sobre les seves polítiques socials, fiscals i mediambientals. I si no ho fan, ho han de justificar.

El que passa a nivell d'empreses, petites i grans, és la mirada microeconòmica. Però també hi ha canvis a nivell macroeconòmic. Com segurament ja sabeu, el Producte Interior Brut ha estat i encara és l'indicador estrella del creixement econòmic. El desig és sempre que aquest indicador sigui positiu i amb tendència a l'alça. Però cal dir que el PIB fa honor al seu nom i és brut, molt brut en termes mediambientals. És per això que alguns països estan completant aquest PIB amb altres mesures que ajudin a posar en context la qualitat d'aquest creixement econòmic i a conèixer a canvi de què s'està produint.

La primera experiència en aquest sentit va ser la d'un petit país budista, Butan, que des del 2008 utilitza el FIB, l'Índex de Felicitat Interior Bruta, per guiar les polítiques i decisions del seu govern. El seu càlcul és complex i inclou variables objectives i subjectives en nou aspectes diferents: benestar psicològic, ús del temps, vitalitat de la comunitat, cultura, la salut, educació, diversitat mediambiental, nivell de vida i govern. Un altre exemple, a Nova Zelanda, la primera ministra Jacinta Arden també ha decidit deixar en segon terme el PIB per centrar-se en la millora de la qualitat de vida. Fins i tot, el pressupost, presentat en el Fòrum Econòmic de Davos el gener del 2019, s'enfocava per primera vegada en aspectes com la pobresa infantil, la violència domèstica i la salut mental.

Són tendències que es van estenen amb lentitud perquè els economistes, tenim un biaix cognitiu cap allò que és mesurable, quantificable i que tingui una aparença d'objectivitat. En aquest punt, voldria citar a Adrienne Rich, una poetessa i feminista americana que deia que "objectivitat és el nom que la societat patriarcal dona a la subjectivitat masculina". I em

permeto aquesta llicència perquè molts dels indicadors que encara estan regint el món s'han elaborat des d'una mirada patriarcal que ha negligit aspectes de cura, tant de les persones com del medi ambient.

El títol d'aquesta lliçó és "Fer negoci, fent el bé" i m'agradaria acabar explicant algunes tendències i bones pràctiques.

La classificació d'empreses amb ànim de lucre i organitzacions sense ànim de lucre ja ha quedat obsoleta. Gairebé totes les empreses tenen cura de la seva imatge empresarial i la responsabilitat social corporativa ha passat de ser un afegitó a haver-se d'integrar en la mateixa estratègia. Segur que per algunes encara és un rentat de cara, però com a mínim l'han de fer. I d'altra banda, cada vegada hi ha més organitzacions sense ànim de lucre que veuen que no poden viure només de subvencions i donacions i confien en vendre serveis i productes al mercat per a poder tirar endavant la seva activitat.

Aquestes empreses híbrides que tenen cura de l'entorn i utilitzen l'economia de mercat per a la seva supervivència tenen molt potencial transformador. Veiem ara quatre exemples d'empreses que fan negoci, fent el bé. Negocis que s'han creat pensant en necessitats socials o mediambientals i que tenen una mirada àmplia i sistèmica, que va més enllà de la maximització de benefici.

El primer de tots, ve de la mà d'un professor d'economia de la Universitat de Bangladesh, el professor Muhammad Yunus, que es va adonar que el sistema financer actual està pensat per a les persones benestants, que poden aportar garanties i avals que asseguren al banc el retorn del crèdit. Aquest sistema deixa al marge les persones més pobres, que són les que realment més ho necessiten. El 1983, en Yunus va crear un banc pels pobres, el Graeman Bank, que ha donat microcrèdits a tres milions i mig de persones, la majoria dones, per crear petits negocis. Negocis senzills de costura, de cura dels altres, però que permeten una vida més digna a elles i a les seves famílies. Aquesta iniciativa va ser mereixedora del Premi Nobel de la Pau l'any 2006. Sóc conscient que el sistema dels microcrèdits no està lliure de crítiques. Però sí que posa de relleu que hi ha molt marge per a desenvolupar un sistema financer que sigui inclusiu i eficient per a les persones més desfavorides.

El segon exemple, al que em referiré, el tenim al costat, al Prat de Llobregat, es tracta de la Fundació Espigoladors. Espigolar vol dir recollir les espigues o els fruits que queden a la terra després de que s'hagi fet la collita. Espigoladors lluita contra el malbaratament alimentari i, per això, recull les verdures i les fruites que són lletges, és a dir, que no tenen una forma bonica per ser venudes a mercats i en fan patés i melmelades. Per fer aquesta tasca, compten amb personal voluntari i algunes contractacions de persones provinents de col·lectius vulnerables amb un elevat risc d'exclusió social. Des de que es va crear, han recuperat 700 tones d'aliments, han evitat 340 tones d'emissions de CO2 i s'han estalviat 432 milions de litres d'aigua.

El tercer exemple, és l'Hotel Magdas que es va posar en funcionament al centre de Viena. Aquest hotel funciona com qualsevol altra empresa amb la particularitat que només contracta persones refugiades. Si el visiteu, hi trobareu una plantilla de 115 persones de 14 nacionalitats diferents. Un entorn realment multicultural on gran part dels esforços de la gerència consisteix

en crear equips cohesionats i formar persones que després puguin integrar-se a la societat austríaca.

El quart i darrer exemple és el de la Cooperativa La Fageda que fabrica iogurts d'alta qualitat amb persones amb discapacitat psíquica. Aquest projecte es va realitzar gràcies a la iniciativa del seu fundador, en Cristobal Colon. Un psiquiatra que veia com els seus pacients empitjoraven la seva condició en estar tancats en centres especialitzats i va veure els beneficis que podia tenir una activitat professional. La motivació del fundador no era vendre iogurts, sinó crear una activitat que beneficiés els seus pacients. Ell mateix de vegades explica d'una manera divertida les dificultats dels seus inicis, quan anava al banc i al presentar-se deia: "Sóc en Cristòbal Colon i vull finançament per muntar un negoci amb els pacients del manicomí en el que treballo". Però se'n va sortir i ara és una empresa social d'èxit i un referent nacional.

Potser algú em dirà que he fet trampa, i que alguns d'aquests negocis necessiten de diner públic per poder tirar endavant. En aquest punt, m'agradaria posar de relleu exemples d'empreses amb ànim de lucre i grans beneficis que s'han beneficiat de diners públics. El cas Castor, per exemple, o bé el rescat dels bancs durant la crisi financera.

Ni tots som sempre bons, ni sempre dolents. Els humans som éssers complexos i contradictoris, però les teories econòmiques solen partir de determinades suposicions simplistes que ajuden a articular millor algunes polítiques.

Per exemple, la teoria neoclàssica econòmica partia de la premissa que les persones, actuem racionalment i sempre busquem sempre el nostre benefici personal. A vegades, això és veritat.

En Yunus proposa que el punt de partida sigui el contrari, és a dir, que les persones actuem sempre de manera desinteressada. La meua petició final és per a vosaltres: comenceu a imaginar com seria un sistema econòmic i empresarial que partís de la premissa que les persones som sempre generoses i altruistes.

MOLTES GRÀCIES